

УДК 821.0

ББК 83.3Т

**БАРАНДАҚИ ХУЧАНДИ
ВА МАВҚЕИ Ӯ ДАР
АДАБИЁТИ
ФОРСӢ-ТОЧИКИӢ**

*Ҳочиев Абдуфаттоҳ Қосимович, н.и.ф.,
доценти кафедраи адабиёти классикии
тоҷики МДТ “ДДХ ба номи академик
Б.Гафуров” (Тоҷикистон, Хуҷанд)*

**БАРАНДАК ХУДЖАНДИ
И ЕГО МЕСТО В
ПЕРСИДСКО–ТАДЖИКСКОЙ
ЛИТЕРАТУРЕ**

*Ходжиев Абдуфаттоҳ Қосимович,
канд.филол.наук, доцент кафедри таҷжикской
классической литературы ГОУ «ХГУ имени
академика Б.Гафурова» (Таджикистан, Худжанд)*

**BARANDAK KHUJANDI
AND HIS PLACE
IN PERSIAN-TAJIK
LITERATURE**

*Khodjiyev Abdufattoh Kosimovich, candidate of
philological sciences, Associate Professor of the
department of Tajik classical literature under the
State Educational Institution “Khujand State
University named after acad. B. Gafurov (Tajikistan,
Khujand) E-MAIL: abdufattoh12@mail.ru*

Вожаҳои калидӣ: таърихи адабиёти форсӣ-тоҷикии асрҳои XIV-XV, осори Барандақи Хуҷандӣ, Ҳоқони Шарвонӣ, «Хулосат-ул-ашъор»-и Тақи Кошӣ, Анвари Абевардӣ, Ҳофизи Шерозӣ, қасида, ғазал, қитъа

Чустуҷӯ дар аҳвол ва осори Барандақи Хуҷандӣ (тав. 1378-ваф.1438) ончунонки шоистаи ӯст сураат нағрифтааст. Бар асоси осори боқимондаи шоир муайян мегардад, ки ӯ асолатан аз Хуҷанд буда ва назари бархе аз муҳаққиқонро дар робита ба бухорӣ будани рад мекунад. Таъкид мегардад, ки бар асоси гуфтаи баъзе аз тазкиранависон девони шоир дар ҳудуди 20 000 байт буда аст, ки танҳо 2000 байти он тавассути китоби «Хулосат-ул-ашъор»-и Тақи Кошӣ ба дасти мо расидааст. Ашъори шоир дар қолаби қасида, ғазал ва қитъа эҷод шудаанд. Дар сурудани қасидаи шоир ба Ҳоқони Шарвонӣ пайравӣ кардааст, ки дар ашъораи аз ӯ бо эҳтироми махсус ёдовар шудааст. Ғазалҳои боқимонда аз шоир беитар ба пайравӣ аз Ҳофиз эҷод шудаанд. Дар сурудани қитъа бошад ба Анвари Абевардӣ тавачҷуҳ доштааст. Илова бар ин Барандақи Хуҷандӣ истеъдоди баланди танзӯӣ дошта, ба ҷуз ин дар тиб ва ситорашиносӣ низ маҳорати хубе дошта, ки худи ӯ ба ин масъала борҳо таъкид кардааст.

Ключевые слова: история персидско-таджикской литературы XIV-XV веков, творчество Барандака Худжанди, Хакани Ширвани, «Хулосат-ал-ашъор» Тақи Коши, Анвари Абиварди, Хафиз Ширази, қасида, ғазель, қитъа

Исследованы жизнь и творчество практически не известного широкому кругу любителей литературы поэта Барандака Худжанди (род. в 1378 – ум. в 1438). На основе свидетельства самого поэта доказано, что родом он был из древнего Худжанда и тем самым опровергнуто мнение некоторых авторов средневековых тазкире о его бухарском происхождении. Отмечается, что диван поэта, вобравший, по свидетельству некоторых средневековых авторов, 20 000 бейтов, не сохранился до наших дней и о поэтическом таланте Барандака Худжанди мы можем судить на примере 2000 бейтов, включенных в тазкире «Хулосат-ал-ашъор» Тақи Коши. Жанровый состав творчества поэта включает қасида, ғазели и қитъа. В создании қасид Барандак Худжанди следовал поэтической манере

известного поэта Хакани Ширвани, имя которого он неоднократно и с особым почтением упоминает в своих стихах. Сохранившиеся газели поэта написаны под влиянием Хафиза Ширази. В кит`а поэта ощущается влияние Анвари Абиварди. Особо отмечается, что Барандак Худжанди обладал незаурядным юмористическим талантом, кроме того, был сведущ в медицине и астрономии, что неоднократно подчеркивает сам в своем творчестве.

Key-words: *history of Persian-Tajik literature pertaining to the XIV-th – the XV-th centuries, Barandak Khujandi`s creation, Hakani Shirvani, “Hulosat-al-ash`or”, Avhadi Koshi, Anvari Abivardi, Hafiz Shirazi, kasyda, gazel, kit`a*

The author of the article gives a fragment from the research of scantily known poet Barandak Khujandi (1378-1438) whose life and creation are unfamiliar for a wide circle of literature admirers. Proceeding from the testimonies of the poet himself, the author proves his being originated from ancient Khujand, thus the opinion of some authors of mediaeval tezkires about his alleged Bukharian descent is reflected. It is noted that the poet`s divan including 20000 beyts, as some men-of-letters of old times asserted, is not extant and, as for Barandak Khujandi`s poetical talent, the latter can be judged only if to design on the premise of only 2000 beyts being contained in the tezkire “Hulosat-al-ash`or” by Taki Koshi. The genre amount of the poet`s entire treasury includes kasydas, gazels and kit`a. When composing the first ones Barandak Khujandi followed the poetical manner worked out by the renowned poet Hakani Shirvani whose name he mentions with an especial reverence in his verses multiple times. The preserved poet`s gazels are written under the sway of Hafiz Shirazi. The sway of Anvar Abivardi is perceived in kit`a. It is especially underscored that Barandak Khujandi possessed an out-of-the-rut humouristic talent; in addition, he was knowledgeable for medicine and astronomy; the fact being marked not once by the poet himself.

Дар таърихи адабиёти тоҷик шоирону нависандагони зиёде ҳастанд, ки шахсият ва осори адабии онҳо то ҳанӯз ношинохта мондааст. Ин масъала ба вежа дар Осиеи Марказӣ бо муқоиса ба ҳавзаҳои дигари адабиёти форсӣ-тоҷикӣ бештар аст, ки ниёз ба омӯзиши ҷиддӣ дорад. Дар ин миён намояндагони ҳавзаи адабии Хучанд низ кам нестанд, ки чеҳраи қисми зиёде аз онҳо ҳанӯз ношно монда ва меросашон мавриди таҳқиқ қарор нагирифтааст. Омӯзиши рӯзгор ва осори онҳо яке аз масъалаҳо ва вазифаҳои муҳимми аҳли таҳқиқ ба шумор меравад. Зеро ин қор на танҳо аз лиҳози адабӣ, балки аз дидгоҳи миллӣ ва фарҳангӣ низ муҳим ҳоҳад буд.

Яке аз намояндагони ин сарзамин, ки бо фаъолияти адабии худ дар пешрафти адабиёт саҳми назаррас гузоштааст Мавлоно Амир Баҳоуддин Барандаки Хучандӣ (тав.1378-ваф.1438) мебошад. Дар мавриди “Барандак” ном гирифтани шоир ва мазмуни ин калима ҳеҷ иттилое пайдо нашуд. Шоири мазкур дар шеър ду таҳаллус дошта, ки яке “Барандак” ва дигарӣ “Ибни Нусрат” будааст. Роҷеъ ба лақаби шоир бояд гуфт, ки ӯ бо унвони “Амир”, “Баҳоуддин” ва “Мавлоно” шинохта мешудааст, ки нишондиҳандаи мақом ва ҷойгоҳи баланди иҷтимоии ӯ мебошад(5,13).

Мутаассифона, ин шоир бо вучуди онки дар рӯзгори ҳеш нақши муассире дар ҳифзу пешрафти адабиёт гузошта, таҳқиқ дар бораи ӯ ба сурати матлубе сурат нагирифтааст. Нахустин бор дар адабиётшиносии тоҷик устод Садриддин Айний дар китоби «Намунаи адабиёти тоҷик» роҷеъ ба Барандаки Хучандӣ изҳори назар намуда ва ӯро дар радифи шоирони намоёни ҳавзаи адабии Мовароуннаҳр зикр кардааст(3). Дар “Тазкираи шуарои Хучанд”-и Абдулманнони Насриддин зикре аз ин шоир ба миён наомадааст(1).

Дар ҳавзаи умумии адабиёти форсӣ тоҷикӣ нахустин бор устод Забехуллоҳи Сафо дар китоби “Таърихи адабиёт дар Эрон” роҷеъ ба Барандақи Хучандӣ маълумоти мухтасар, аммо судманде навишта ва ӯро ба унвони шоири тавоно ва соҳибибтикори охири асри 14 ва ибтидои садаи 15 муаррифӣ намудааст(7).

Маҳди Файёз ва Умеди Сурурӣ дар маҷаллаи “Номаи Фарҳангистон” мақолае перомуни шарҳи аҳвол ва сафарҳои Барандақи Хучандӣ ба Ҳинд нашр намуданд, ки матлаби тозае дар он дида намешавад(10).

Умеди Сурурӣ муҳақиқест, ки бевосита ба масъалаи омӯзиши рӯзгор ва осори Барандақ таваҷҷуҳ зоҳир намуда ва нахустин бор “Девон”-и шоирро бар асоси ашъори мавҷуд дар китоби “Хулосат-ул-ашъор” ва чанд тазкира ва баёзу чунг фароҳам сохтааст, ки муқаддимаи муфассал ва пурборе дорад(5). Ҳамчунин ба қалами ҳамин донишманд мақолае бо номи “Татаббуоти Барандақи Хучандӣ аз Ҳофиз” ба таъб расидааст(11).

Чустучӯ дар аҳвол ва осори ин шоир нишон медиҳад, ки қадимтарин сарчашмае, ки оид ба ӯ маълумот додааст «Тазкират-уш-шуаро»-и Давлатшоҳи Самарқандӣ мебошад. Иттилооти марбут ба Барандақ дар ин китоб агарчи муфид аст, вале дар атрофи баъзе андешаҳои муаллиф баҳсбарангез аст. Аз ҷумла, масъалаи Барандақро аз Бухоро донишманди ӯ на танҳо дуруст нест, балки боиси эҷоди баҳсҳои зиёде ҳам шудааст(6, 371).

Доир ба ном ва лақаби шоир дар сарчашмаҳо ҳеҷ маълумоти дақиқе ироа нашудааст. Ҳатто сабаби Барандақ ном гирифтани шоир дақиқ нест ва ба суратҳои «Барандақ», «Бурандақ» ва «Барандук» низ исми шоирро сабт кардаанд(5, 13).

Дар мавриди зодгоҳи шоир низ ихтилофи назар вучуд дорад, ки қасоне чун Давлатшоҳ (6,371), Авҳади Балёнӣ (2,766) ва дигарон ӯро Бухорой, аммо муаллифи китоби «Сухуфи Иброҳим» (5, 20; 14,84) бошад зодгоҳи вайро Хучанд медонад. Барои ҳалли ин масъала девони ҳуди шоир метавонад гиреҳкушо бошад. Хушбахтона, Барандақи Хучандӣ дар ашъораш ишораҳои тарҷумаиҳолиро сабт кардааст, ки метавонад дар шинохти бештари ӯ мусоидат намояд. Шоир дар ҷое аз девонаш ба хучандиюласл будани ҳеш чунин таъкид кардааст:

*Ман ибни Нусратам зи Хучанд омада ба Ҳинд
Як сина нур зи сӯзи дилу сина нурофтоб(5, 163).*

Аз инҷо маълум мешавад, ки зодгоҳи ӯ дар воқеъ Хучанд буда, вале ба иллати иқоматаш дар Бухоро ба Барандақи Бухорой низ маъруф шудааст.

Шоири мазкур аҳли сайру саёҳат буда ва ба Самарқанд (дар онҷо издивоҷ кардааст), Шероз, Қирмон, Абарку, Қуннуч, Шамсобод, Дехлӣ, Мултон, Озарбойҷон, Бағдод, Макка ва шаҳрҳои Хуросону Мовароуннаҳр сафар намудааст. Албатта сафарҳои ӯ бештар барои пайдо кардани ҷойгоҳи беҳтар ва фароҳам сохтани шароити хуби маишати будааст, вале ҳислатҳои шахсии ӯ низ дар нобасомониҳои зиндагии вай муассир будааст. Барандақ дар баробари доштани фазилатҳои нек, ки Авҳади Балёнӣ ба онҳо ишора мекунад, аз қабилӣ хусрави сарири дониш, хуштабъу хушмуҳовара, фаҳиму надим ва донандаи зароифу мутоибат ҳамчунин ҳаззоли баҳҳос, маззоҳи намакин ва ҳабисаи ҳоҷе низ будааст, ки аксаран аз теги забони ӯ чунончи аз забони теғ, ҳазар вочиб донишандӣ» (2, 766). Чуноне ки маълум мегардад Барандақи Хучандӣ «забони тез» дошта, ки дар шакли танз ва ҳаҷвҳои бисёр сахте зуҳур мекарда ва ҳамин амал боиси эҷоди мушкилоте барои шоир мегардаст.

Муаллифи «Арафот-ул-ошиқин» мегӯяд, ки чун Барандақи Хучандӣ ба Ироқ омад ва ба Ҳоҷа Исмати Бухорой рӯ ба рӯ шуд бо забоне дурушт дар хитоб ба ӯ чунин гуфт:

*Дар Бухоро Ҳоҷаисмат гарчи дорад шухрате,
Дар Хуросон Ҳоҷаисмат нест, Бибиисмат аст(5,766).*

Чунин бархурдҳои саҳти ӯ бо шоирону адибон ва, ҳатто, аҳли дарбор боиси эҷоди мушқилот барои ӯ мешудааст. Агарчи ба Ҳинд ҳам сафар кардааст, вале маълум мегардад, ки дар онҷо низ зиёд иқомат накардааст. Чуноне, ки худӣ ӯ дар ин маврид таъкид мекунад:

*Ибни Нусрат буд саргардон ба дорулмулки Ҳинд,
Мурғи ҷонро з-оташи дил сӯзи ғам карда кабоб.
Гоҳ дар деги ҳавас пухта ҳама савдои хом
Гоҳ буда дар ҳавои соқиву ҷоми шароб.
Гоҳ нӯшида майи лаъл аз суроҳии ду чаши,
Гаҳ шуда аз дурдии дарди ситам масти хароб.
Чун ба Мултон даррасид аз шаҳри Деҳлӣ ногаҳон,
Кард сӯйи кишвари Тӯрон азимат бо шитоб(5, 159).*

Дар китоби «Хулосат-ул-ашъор» зимни ишора ба сафарҳои шоир таъкид гардидааст, ки ӯ муддати 25 сол дар сафар будааст. Тибқи гуфтаи Аваҳадии Кошӣ Барандақи Хучандӣ гӯё маблағи зиёде ҳам дар тӯли ин сафарҳо ҷамоварӣ карда буда, вале ин масъала бо матолибе, ки дар девони шоир вучуд дорад мутанокиз аст. Зеро шоир то поёни ҳаёташ аз нодориву камбағалии хеш шиква кардааст ва аз саргардониҳои худ дар шаҳрҳои мухталиф гиламанд:

*Гаҳе ба мулки Хуросону гоҳ дар Хоразм,
Гаҳе ба гирди Ироқайну гаҳе ба Мултон аст.
Гаҳе ба Деҳлию Қаннучу гаҳ ба Шамсобоод,
Гаҳе ба кишвари маъмуру гаҳ ба вайрон аст.
Гаҳе ба маснади ҷоҳ асту гоҳ дар тағи ҷоҳ,
Гаҳе ба гулиани айшу гаҳе ба зиндон аст.
Чунин, ки банда Барандақ ба олам асталам,
На як тан аз бани Одам касе бад-ин сон аст...(5,172).*

Аз иттилооте, ки роҷеъ ба Барандақ дар сарчашмаҳо ва ҳам худӣ осори шоир нақл шуда маълум мегардад, ки ӯ аз илмҳои роиҷи замон баҳра ва огоҳии фаровон дошта ва махсусан дар илми тиб ва ситорашиносӣ ба дараҷаи камолот расида будааст. Чунончи:

*Тақрир диҳам дар назари ҷамъи атиббо,
Ҳам ҳикмати шарёну вариду заробонро(5, 33).*

Ё:

*Манам, ки дарс бигӯям ҳама атибборо,
Зи боби ҳикмати шарёну ҷунбиши заробон(5, 33).*

Баррасии истилоҳоти девони ӯ нишон медиҳад, ки воқеан шоир аз илми тиббу ситорашиносӣ ва улуми роиҷи замонаш огоҳии амиқе доштааст. Таҳлили ин мавзӯ ба дараҷае густардааст, ки худ метавонад фасли ҷудогонае дар баррасии осори шоир дар назар гирифта шавад, ки маҷоли он дар инҷо муяссар нест.

Ашъоре, ки аз Барандақи Хучандӣ тавассути «Хулосат-ул-ашъор» дар ҳаҷми 2000 байт ба дасти мо расидааст, дар қолаби қасида, қитъа ва ғазал суруда шудаанд. Тибқи гуфтаи Такиуддини Кошӣ девони ӯ гӯё дар ҳаҷми 20 000 будааст ва номбурда аз миёни он ҳамагӣ 2 000 байти онро вобаста ба завқу салиқаи худ интиҳоб намудааст. Мутассифона, аз девони комили ӯ нусхае ба даст наомадааст ва ҳарчи дар мавриди ин шоир то кунун гуфта шуда бар асоси гулчини ашъорест, ки Тақии Кошӣ фароҳам сохтааст. Ҳамаи ашъори бачомонда аз ин шоир дар қолаби қасида, қитъа ва ғазал мебошанд.

Бештарин ҳаҷми ашъори Барандақи Хучандӣ дар қолаби қасида аст ва ҳунари шоирии ӯ низ маҳз дар ҳамин қисмат ҷилваи бештаре дорад. Агарчи қасидаҳои ӯ зиёд нест ва

ҳамагӣ 34 ададро ташкил медиҳад, вале густардагии мавзӯ ва муҳтаво дар онҳо хеле зиёд буда ва ҳамин боиси тӯлонӣ гардидани баъзе аз онҳо шудааст. Муҳтавои қасидаҳои шоирро мавзӯоте аз қабилӣ мадҳ, васф, ахлоқ, иҷтимоӣ, марсия, ҳабсия, ҳасбия ва амсоли ин ташкил медиҳанд. Агарчи баъзе аз қасоид мустақиман бо мадҳ оғоз шаванд ҳам, аммо аксаран дорои тағаззулоти латифу дилпазираанд, ки қисме аз онҳо ба мавзӯи ишқ ва тавсифи зебоиҳои маъшук ихтисос доранд. Чунончи:

*Дуи машиота сари зулфи туро меорост,
Шонаро аз сари мӯят раги савдо бархост.
Шомро гармии бозор зи мӯйи ту бувад,
Шонаро аз шикани зулфи ту дар сар савдост.
Гарчи дар шона задан мӯйи ту мебезад мушк,
Пеши зулфат шикани мушки Хато айни хатост.
Хуштар аз турраи шабранги бутони Чин аст,
Тори мӯе, ки аз он зулфи ту дар шонаи мост... (5, 164).*

Барои Барандақи Хучандӣ баёни мавзӯ дар қолаби ҳунари хеле муҳим аст. Вай ба мисли шоирони асри XII зидди ибтизол ва тақроргуист. Ба ҳамин хотир дар ашъори ӯ кӯшиши нав гуфтан ва ҳунармандона гуфтан мавқеи намоёне дорад. Агарчи дар он замон чунин коре душвор буд, вале шоир талоши хешро барои дар шакли тоза пешниҳод намудани андешааш равона кардааст. Масалан, васфи зебоиҳои маъшук дар адабиёти мо собиқаи дерина дорад, аммо ифодаи ин мавзӯ ба шеваи ҳунармандона дар қоргоҳи тахайюли шоир қолиби диққат аст. Чуноне, ки дар қасида болозикр мушоҳида мешавад шоир тасвири зебое аз мӯй ва зулфи сиёҳи маъшукро бо шеваи хосе ба қалам оварад. Тақрори калимаҳои «шона», «мӯй» ва «зулф» дар тамоми абёти ин қасида, ки 33 байт дорад на танҳо аз зебоии абёт нақоста, балки барои шевотар шудани онҳо таъсири амиқ расонидааст, ки ин қор маҳорати шоирро барои баёни ҳунармандонаи мавзӯ ба намоиш мегузорад. Дар қасидаи дигар низ чунин талоше барои ифодаи эҳсосоти отифии шоир сурат гирифта, ки қолиби диққат аст:

*Нигори ман чу ниқоб аз узор бигшояд,
Зи рӯйи оинаи дил гӯбор бигшояд.
Бигирамаш чу алиф дар миёни қон аз меҳр,
Гар он нигор ба рӯям қанор бигшояд.
Ба як гираҳ чу гушояд зи чини турраи хеш,
Тамони кори ману рӯзгор бигшояд... (5, 172).*

Бо чунин завқ оғоз намудани қасида хонандаро таҳти таъсири эҳсосоти отифӣ қарор медиҳад. Тасовири офаридаи ӯ агарчи нав нест, вале тарзи баёни қобачойи калимот ва равиши қорбасти тасвирҳо ё истифодаи онҳо барои баёни мавзӯоти муҳталиф бар истеъдоди гӯянда далолат мекунад. Ин гуна ҳунарнамоиҳо дар қасоиди дигари ӯ низ мушоҳида мешавад (5, 160).

Барандақ дар сурудани қасида пайрави Ҳоқонӣ, Анварӣ, Камол Исмоил, Заҳири Форёбӣ ва чанде дигар аз шоирони асри XII аст, ки ҳамин тавачҷуҳи ӯ ба шоирони соҳибиттикор далели возеҳи он аст, ки ӯ дар фикри тозагӯӣ ва ибтикороти нав аст.

3. Сафо дар ҳамин замина таъкид мекунад, ки «Барандақи Хучандӣ ба шеваи ҳамон шоироне, ки ба манзалаи пешрав ва пешвои ӯ ҳастанд, аз ба қор бурдани таркиботи ташбеҳӣ ва истиораҳои зиёд, авсофи хушоянд дар ташбиби қасоид, тааххуди радиқҳо ва илтизомҳои душвор имтиноӣ надорад, вале чун дар суханварӣ мутталеъ аст, ингуна тасаннуот таъсири матлубе дар шеъри ӯ надорад, балки алалусул суханаш равон ва мунсаҷиму устувор ва ӯ ба ҳақ

ва вокеъ аз шоирони аҳди худ мумтоз аст ва истехқоқи устодии онро дорад ва инки ўро устод хитоб мекардаанд ҳақ буда ва шоир худ низ мақом ва мартабаеро, ки дар адаби шеър дошта хуб мешинохта ва бад-он меболидааст»(7,4278-280). Ҳамонгуна, ки З. Сафо таъкид кардааст пайравихои Барандақ бештар чанбаи таъсирпазирӣ доранд, на хусусияти тақлидӣ.

Табиист, ки пайравии ў аз ин шоирони номдор ва соҳибибтикори асри XII, махсусан, Хоқонӣ ба шеваи суханварии ў бетаъсир набудааст. Ҳаҷми зиёде аз истилоҳоти марбут ба соҳаҳои мухталифи илм дар ашъори Барандақ гувоҳ бар ин иддао шуда метавонад. Мавсуф дар пайравӣ ба Хоқонӣ 8 қасидаи муфассал эҷод кардааст, ки дар онҳо Хоқониро ҳамчун устоди худ муаррифӣ кардааст:

*Маро аз рӯҳи Хоқонист ҳар субҳ,
Сафои дил ба шодурвони инишо.
Ки дар аркони дорулзарби маънӣ,
Манам шогирду ў устоди доно(5, 147).*

Аммо табиати шоиронагии ў гоҳе боис гаштааст, ки шоир сухани хешро аз сухани устодаш болотар бидонад:

*Агарчи буд Хоқонӣ дар он аср,
Алалҳақ бар сухандонон муқаддам.
Ман Ибни Нусратам, к-имрӯз ҳастам,
Мухаттам дар сухан валлоҳу аълам(5, 190).*

Мутолиа ва баррасии қасоиди шоир исбот мекунад, ки воқеан Барандақ иттилоти хеле густарда дар заминаи илмҳои ҳандаса, нучум, тиб ва амсоли он дорад. Шоир бо истифода аз истилоҳоти марбут ба ин соҳаҳо дар қолаби шеър мазомини бикру тозае офаридааст, ки бидуни шак дар ин замина аз Хоқонӣ таъсир пазируфтааст. Иродати Барандақи Хучандӣ ба ашъори Хоқонӣ боис гаштааст, ки дар баъзе ҳолатҳо ин ду шабоҳатҳои хеле наздике бо ҳам пайдо кунанд. Масалан, агар аз лиҳози сабқшиносӣ калимоти бакоргирифтаи онҳо бо ҳам монандҳои зиёде дошта бошанд, аз ҷониби дигар рӯҳияи худтаърифкунӣ ё ба истилоҳ фахриясарои онҳо низ шабоҳатҳое ба якдигар доранд:

Хоқонӣ:

*Нест иқлими суханро беҳтар аз ман подшо,
Дар ҷаҳони мулки суханрондан мусаллам шуд маро(13, 17).*

Барандақ мегӯяд:

*Ман ки аз ҳукми азал дар мулки маънӣ доварам,
То абад бар садри девони сухан сардафтарам(5,192).*

Даҳҳо мисоли инчуниниро метавон зикр кард, ки ҳарду худро дар олами суханварӣ беҳамто ҷилва додаанд. Аз назари Барандақи Хучандӣ Хоқонӣ шоири олимақомест, ки касе бар пояи ў намерасад:

*Набудасту нахоҳад буд дар мулки сухан ҳаргиз,
Сухандонони оламро маҷоли шеъри Хоқонӣ(5, 229).*

Дар баъзе мавридҳо ин иродати Барандақи Хучандӣ ба шеъри Хоқонӣ каме фаротар рафта ва ҳатто ба ў баробарӣ карданро бар худ раво мебинад:

*Гарчи Хоқонӣ ба Шарвон буд султони сухан,
Мулки маъниро ман инчо подшоҳи дигарам(5, 193).*

Ба назар мерасад, ки иллати чунин иродати Барандақи Хучандӣ нисбати ашъори Хоқонӣ вобаста ба ибтикорои ва мазмунофарихҳои тозаии ў мебошад. Ҷавобияҳои ба Анварӣ, Заҳири Форобӣ ва Камол Исмоил навиштаи ў низ пур аз ибтикорои тоза ва хунармандонаест.

Қитъаҳои шоир дар муқоиса бо қасоиди ӯ ба забони содатар ва фаҳмотар суруда шуда, бештар ба талаб ва мадҳу ситоиш ихтисос ёфтаанд. Дар қанори ин мавзӯи ахлоқ ва эҳсосоти латифи ошиқона низ дар баъзе аз онҳо мушоҳида мешавад. Ба назар мерасад, ки Барандақи Хучандӣ дар таълифи қитъаҳои хеш бештар ба шеваи суҳанвари Анварӣ таъя кардааст. Миқдори қитъаҳои боқимондаи ӯ ҳамагӣ 27 адад аст, ки ҳаҷми баъзе аз онҳо нисбатан зиёд аст. Сабаби ин шояд дар мавзӯи онҳо бошад, ки шоир бар хилофи урфи роиҷ мадҳу ситоишро дар қолаби қитъа ҷой додааст. Вале бо вучуди мадҳу ситоиш, мавзӯи ахлоқ ва панду андарз аз назари шоир дур намондааст:

*Ба қавли мардуми доност доиман шаш чиз,
Ки нек зоеъу беҳосиласт дар даврон.
Яке фурӯхтани шамъ дар муқобили шамс,
Дувум умеди лаби нон зи суфраи дунон.
Сеюм латофати борони абри наврӯзӣ,
Ки ӯ газоф наборад ба рӯи шӯристон.
Чаҳорум онки ба сад ноз наварӯсеро,
Кунанд ақд яке қуҳнапири бедандон.
Пас аз чаҳор сифат панҷум онки молу манол,
Бувад ба дасти лаимону мудхалони чаҳон.
Шашум онки нақӯӣ кунад ба ҷойи бадӣ,
Касе ба мардуми беаслу сифлаи нодон.
Ба дуну сифла маёмезу аз бадон бигурез,
Ки дар тариқ чунин аст пешаи некон(5,240-241).*

Ғазалиёти шоир ҳамагӣ 12 ададро ташкил медиҳанд. Агарчи ин миқдор ғазал барои муайян кардани ҷойгоҳи аслии ӯ дар сурудани ин навъи шеър душвор аст, аммо сохтору муҳтаво ва маҳорати ба қоррафта дар ҳамин миқдори андак ҳам метавонад ба тавоноии ӯ дар ин қолаби шеърӣ далолат намояд. Аз 12 ғазали боқимонда аз Барандақ 5-тои он дар пайравӣ ба Ҳофиз эҷод шудаанд. Аз ҷумла:

Ҳофиз:

*Айби риндон макун эй зоҳиди покизасиришт,
Ки гуноҳи дигарон бар ту нахоҳанд навишт(11,174).*

Барандақ:

*Ҳарки руҳсори ту бинад накунад ёди биҳишт,
В-он ки дил дод ба ту ҷони худ аз даст биҳишт(5, 258).*

Дар маҷмӯъ аз баррасиҳои анҷомшуда метавон ба хулосае расид, ки Барандақи Хучандӣ аз шоирони намоёни асри хеш буда, дар пайравӣ ба шоирони гузашта ашъори хунармандонае эҷод кардааст. Нақли 2000 байти ӯ дар китоби «Хулосат-ул-ашъор» худ гувоҳи он аст, ки ӯ воқеан шоири муҳим будааст, то ин ҳаҷм аз ашъораш дар тазкираи мазкур ҷой дода шавад. Муҳтавои осори ӯ гарчанде ба мадҳу ситоиш ихтисос ёфта бошад ҳам, вале аз баёни мавзӯоти дигар низ ғофил намондааст. Пайравихои ӯ аз адибони гузашта, ба вежа шоирони соҳибиткор гувоҳи он аст, ки Барандақи Хучандӣ дар пайи тақрору тақлид набуда, балки сабъ мекунад дар қолаб ва муҳтавои нав андешаашро пешниҳоди хонанда намояд. Маълумоти густардаи ӯ дар заминаҳои муҳталиф ба ӯ кӯмак кардааст, то битавонад мазомини наву тозаеро халқ кунад ва ба радифи шоирони мубтакири замони хеш қарор бигирад.

Пайнавишт:

1. *Авҳади Балёнӣ. Арафот-ул-ошиқин ва арасот-ул-орифин.*-Техрон: Мероси мактуб, 1389.-5493 с.
2. *Айнӣ Садриддин. Намунаи адабиёти тоҷик.*-Душанбе, 2010.- 448 с.
3. *Анварии Абевардӣ. Девон/Тасҳеҳи Мударрисии Разаӣ.*-Техрон, 1372.-1688 с.
4. *Барандақи Хуҷандӣ. Девон/Тасҳеҳи Умеда Сарварӣ.*-Техрон, 1399.-483 с.
5. *Давлатшоҳи Самарқандӣ. Тазкират-уш-шуаро.*-Техрон: Асотир, 1382.-487 с.
6. *Забехуллоҳи Сафо. Таърихи адабиёт дар Эрон.*-ҷ.4.- Техрон, 1378.-624 с.
7. *Заҳири Форёбӣ. Девон. Тасҳеҳ ва муқаддимаи Акбари Беҳдорванд.*-Техрон: Нигоҳ, 1389.-528 с.
8. *Камолиддин Исмоили Исфаҳонӣ. Девон/Бо эҳтимоми Хусайни Баҳрулулумӣ.*-Техрон: Деҳудо, 1348.-1044
9. *Маҳди Файёз ва Умеда Сурурӣ. Барандақи Хуҷандӣ (аз Фарорӯд то Шибҳи қора) /Номаи фарҳангистон вежаномаи Шибҳи қора.*-ш.4.-Техрон, 1394.-С.192-196
10. *Тақиуддини Кошӣ. Хулосат-ул-ашъор. Нухаи хатии маҳфуз дар китобхонаи марказии Донишгоҳи Техрон, шумораи 104Б*
11. *Умеда Сурурӣ. Тамабуоти Барандақи Хуҷандӣ аз Ҳофизи Шерозӣ/Ойнаи пажӯҳиш, ш.6.-Техрон, 1397.- С.37-50*
12. *Ҳоқонии Шарвонӣ. Девон/Тасҳеҳи Зиёуддини Саҷҷодӣ.*-Техрон: Заввор, 1382.-1385 с.
13. *Халил Алӣ. Суҳуфи Иброҳим.* -Техрон, 1385.-544 с.

Reference Literature:

1. *Balyoni, Avhadi. Azafat-ul-oshikin va arasot-ul-orifin. – Tehran: Written Heritage, 1389 hijra. – 5493 pp. In Latin Script.*
2. *Aini, Sadriddin. Patterns of Tajik Literature. – Dushanbe, 2010. – 448 pp.*
3. *Anvar Abevardi. Divan/ under the editorship of Mudarris Razavi. - Tehran, 1372. - 1688 pp.*
4. *Barandaki Khujandi. Divan / under the editorship of Umed Sarvari. - Tehran, 1399. - 483 pp.*
5. *Davlatshokh Samarkandi. Tazkirat-ush-shuaro. - Tehran: Asotir, (Collection of Folklore Patterns)1382. - 487 pp.*
6. *Zabehulloh Safo. History of Literature in Iran. – V. 4. - Tehran, 1378. - 624 pp.*
7. *Forobi, Zahir. Devan. Preparation and foreword by Akbar Behdorvand. - Tehran: View, 1389. - 528 pp.*
8. *Isfahoni Kamoliddin Ismoil. Divan / Thanks to the Efforts of Husayn Bahrululumi. – Tehran: Dehudo, (The Almighty) 1348. – 1044 pp.*
9. *Fayoz Makdi; Sururi Umed. Barandak Khujandi (from Varorud to the Indian Subcontinent) // Journal “Nomai Fargangiston” No.4. - Tehran, 1394. -pp. 192 – 196.*
10. *Koshi Takiuddin. Khulosat-ul-ash`or. Manuscript of Tehran University Central Library, number 104 B*
11. *Sururi, Umed. Barandak Khujandi`s Imitations to Hofiz Shirozi // “Oyinai pazhuhish”, No. 6.-Tehran, 1397. - pp. 37 – 50.*
12. *Sharvoni Hakon. Devan / under the editorship of Ziyuddin Sajodi. - Tehran: Zavvor, (Pilgrim) 1382. - 1385 pp.*
13. *Ali, Khalil. Ibrohim`s Book. - Tehran, 1385. - 544 pp.*